

ВІЙСЬКОВИЙ ПЕДАГОГ ЯК СУБ'ЄКТ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Розглядаються проблеми військової педагогіки та роль військового педагога як суб'єкта навчально-виховного процесу.

Військовий педагог – це фахівець, який займається навчально-виховною роботою. Внаслідок специфіки військово-професійної діяльності та функціональних обов'язків, кожен командир водночас є вихователем. Це покладає на нього дуже велику відповідальність як за зміст і результати власної педагогічної діяльності, так і за поведінку та результати діяльності вихованців.

Теоретичний аналіз праць видатних вчених минулого і прогресивних науковців сьогодення дає змогу визначити загальні вимоги до педагога як основи для обґрунтування системи його підготовки до професійної діяльності. Ці вимоги досить різнобічні. Одні дослідники найбільше уваги приділяють необхідним педагогу якостям, властивостям особистості (Я. Коменський, Г. Сковорода, Л. Толстой та ін.), при цьому Я. Коменський, Г. Сковорода, О. Духнович вважали, що передумовою успішної професійної діяльності є природні нахили до неї, педагогічні здібності. Й. Герbart, І. Песталоцці, А. Макаренко та ін. вважали головним у професійній діяльності знання вихователем своєї справи, володіння педагогічною технікою, педагогічним умінням. К. Ушинський, С. Шацький, В. Сухомлинський зазначали, що для педагога важливим є поєднання педагогічних здібностей, високої культури, професіоналізму та майстерності. Сучасні дослідження педагогів та психологів (О.О. Абдуліна, І.А. Зязюн, О.Г. Мороз, В.А. Семиченко, Г.В. Троцько, Л.О. Савенко та ін.) розкривають зміст педагогічної діяльності, яка визначає вимоги до вчителя на рівні запитів суспільства. За їх дослідженнями, у педагогічній діяльності реалізуються такі функції: інформаційна, розливальна, орієнтаційна, виховна, мобілізуюча, дослідницька, які відбивають рівень готовності до педагогічної діяльності [1].

Предметом нашого дослідження є військовий педагог. І відповідно вимоги до нього формуються з урахуванням специфіки військово-педагогічної діяльності. Дане питання частково висвітлюється у працях сучасних вітчизняних військових педагогів (В. Ягупов, В. Маслов, Д. Іщенко, І. Грязнов, А. Галімов та ін.). І. Грязнов висвітлює сутність та значимість індивідуального підходу у виховній роботі з військовослужбовцями, наголошує на вмінні бачити позитивне в особистості кожного вихованця. Д. Іщенко розкриває майстерність офіцера у військово-педагогічній діяльності. В. Маслов звертає увагу на роль військового педагога у культурологічній підготовці слухачів.

Як доводить досвід роботи офіцерів, при наявності певної військово-професійної підготовленості, психолого-педагогічної компетентності, розвинутих особистісних властивостей, педагогічних здібностей кожний офіцер як військовий педагог може досягти позитивних результатів у вихованні військовослужбовців. Слід тільки намагатися проявляти творчість та ініціативу в цій діяльності та у ніякому випадку не залишатися байдужим до своїх вихованців.

Не можна не погодитись з думкою В. Ягупова про наявність у діяльності офіцера такої суттєвої особливості, як надзвичайно міцний виховний відтінок, який, в свою чергу визначає педагогічний характер професійної діяльності офіцера і характеризує її як цілеспрямовану, багатогранну, змістовну та гуманістичну [2].

У педагогічній науці під поняттям „педагог” розуміють певну особу, яка займається практичною роботою в галузі виховання і навчання підростаючого покоління і має спеціальну педагогічну підготовку. Відповідно, педагогічна діяльність – це діяльність педагога у навчально-виховному процесі, яка спрямована на формування і розвиток вихованців. Безперечно, у дослівному значенні слово "педагог" важко застосовувати до офіцерського складу. Але зміст і характер їх діяльності свідчать про те, що офіцери є Педагогами з великої літери [2]. Тому ми маємо повне моральне право називати їх педагогами, вихователями, вчителями.

Від дій військового педагога багато в чому залежить ефективність навчально-виховного процесу. Він має безпосередній і багатогранний вплив на навчання та виховання особового складу. Зміст і характер цих впливів визначають кінцевий результат навчально-виховного процесу.

Які ж вимоги висуваються до професійних якостей, змісту і стилю військово-педагогічної діяльності офіцера як організатора навчання і виховання особового складу? У чому сутність його педагогічної майстерності?

Існує кілька підходів щодо визначення педагогічної майстерності та її складових. Н.В. Кузьміна і М.В. Кухарев визначили її як "найвищий рівень педагогічної діяльності..., що виявляється в тому, що за відведений час педагог досягає оптимальних наслідків". О.І. Щербаков розумів педагогічну майстерність як "синтез наукових знань, вмінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей педагога".

Як відомо, у вітчизняній педагогічній науці найбільш глибоко цю проблему опрацювали вчені та педагоги кафедри педагогічної майстерності Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка. основні положення їх опрацювань містяться у навчальному посібнику "Основы педагогического мастерства" і підручнику "Педагогічна майстерність".

Педагогічна майстерність офіцера – це такий рівень загальних та спеціальних знань, розвитку умінь та навичок, який у поєднанні з моральними, службовими та організаторськими якостями педагога дозволяє офіцеру ефективно вирішувати завдання навчання, виховання та психологічної підготовки особового складу

Фундаментом, внутрішньою основою педагогічної майстерності офіцера є його високі професійні якості (моральні, бойові, психологічні, фізичні) [3]. Особливо важливою є роль високих моральних якостей офіцера

в його педагогічній діяльності. Своєю поведінкою, способом життя, відношенням до оточуючих офіцер безпосередньо впливає на підлеглих.

Результати досліджень підтверджують актуальність в сучасних умовах однієї з важливих думок К.Ушинського: „У вихованні все повинно будуватись на особистості вихователя тому, що виховна сила витікає із живого джерела людської особистості ... Лише особистість може впливати на особистість, лише характером можна утворити характер.”

Педагог має створити такі педагогічні умови, за яких вихованець є центральною постаттю навчально-виховного процесу, його свідомим та самостійним учасником. Тому завдання педагога полягає у тому, щоб формувати мотивацію самовдосконалення, прищепити йому навички та вміння вдосконалення власної особистості. Подолати це складне завдання вдається не кожному педагогу, а лише справжньому майстру своєї справи. Офіцери з певним досвідом роботи так визначили якості, необхідні для педагогічної діяльності: високий рівень знань, творчий підхід, компетентність; внутрішня організованість, вимогливість до себе та підлеглих; працездатність, відповідальність за доручену справу, почуття обов'язку; впевненість у собі, цілеспрямованість, вміння відстоювати свої погляди та поважати думку інших; фізична підготовка, витримка; знання людей, вміння працювати з особовим складом, комунікабельність, тактовність; справедливість, принциповість [4].

Говорячи про педагогічну майстерність військового педагога, слід визначити структуру його педагогічної діяльності, яка складається з таких компонентів: *діагностична діяльність*, що пов'язана з вивченням індивідуально-психологічних особливостей вихованців, виявленням і визначенням рівня їх загальної освіти та духовних знань, умінь, навичок, необхідних для військово-професійної діяльності, *конструктивна* (ця діяльність передбачає визначення конкретних цілей, змісту та методики роботи, вміння передбачити результати останньої та постійно вдосконалювати методику проведення навчальних занять та виховних заходів); *організаційна діяльність* визначає роль педагога як організатора навчально-виховного процесу; *виховна діяльність* передбачає формулювання мети, визначення завдань і змісту виховання воїнів у підрозділі, обґрунтування його методики та безпосереднє здійснення (комунікативний компонент педагогічної діяльності багато в чому є визначальним для її ефективності в цілому, основним його змістом є встановлення та налагодження взаємовідносин педагога з вихованцями, колегами, батьками); *аналітично-оціночна діяльність* - це аналіз власних дій та дій слухачів, виявлення в них позитивних сторін та недоліків, порівнянні отриманих результатів із запланованими, *дослідницька діяльність* – це діяльність творча, яка має пронизувати всі попередньо перераховані види діяльності і своєчасно поповнювати їх змістом, яка має базуватися на дослідницьких даних, застосуванні нових передових засобів та методів навчання та виховання, орієнтованих на демократизацію, індивідуалізацію та гуманізацію військово-педагогічної діяльності.

Діяльність військового педагога за своєю суттю інтелектуальна, пов'язана з вирішенням чисельних педагогічних завдань. При їх вирішенні робота офіцера має пошуковий, творчий характер. Вона під силу тільки тим, у кого високо розвинутими є такі якості, як: швидкість розуму – здатність передбачати дії на основі аналізу випадків, які відбуваються; гнучкість розуму – здатність легко і вільно переключатись з однієї мовної операції на іншу, переходити від одних способів вирішення завдань до інших; активність розуму – постійне прагнення до пізнання й самовдосконалення технології пізнання; самостійність розуму – впевненість у своїх розумових силах, вміння самостійно вирішувати складні завдання; глибина розуму – здатність розрізняти в предметах та явищах найбільш суттєві; широта розуму – вміння бачити поодинокий, окремих випадок на фоні загального; логічність розуму – суворая послідовність, систематичність в мисленні, вміння користуватись логічними прийомами та операціями.

Командири високої педагогічної культури у своїй діяльності керуються принципами педагогічної моралі, яскраво вираженим оптимізмом, гуманізмом у педагогічній праці. Принципи педагогічної моралі конкретизуються у нормах повсякденної діяльності і поведінки військового педагога. Вони відображають специфічні особливості його праці. До таких норм можна віднести: ставлення педагога до підлеглого повинно бути не лише офіційним, статутним (діловим), але й людським (товариським); ставлення до вихованця як до особистості, повага найбільш цінних його якостей, сприяння їх розвитку. Мірилом поваги до слухача слід вважати вимогливість до нього; постійно вивчати підлеглих, щоб мати можливість правильно приймати рішення по відношенню до кожного з них, передбачаючи при цьому всі педагогічні та соціальні наслідки; вважати себе відповідальним не лише за правильну поведінку, але й за правильне розуміння її підлеглими, постійно керувати своїми емоціями.

У своїй сукупності ці норми визначають творчий підхід у роботі з вихованцями.

Досвід переконує, що викладачі, командири високої педагогічної культури – це люди захоплені своєю справою. Вони працюють цілеспрямовано, з перспективою та повною віддачею. Для них немає занять „легких” та „важких”, „відповідальних” та „менш відповідальних”. Кожне заняття для них є „важливим” та „складним”. Постійним принципом для роботи таких педагогів є : „На кожному занятті викладає повністю, використовує усі свої можливості максимально”. Завдяки реалізації цього принципу досягається високий рівень педагогічної культури. Природність, відкритість, приязність характеризують спілкування та поведінку кращих офіцерів – викладачів та вихователів. Водночас вони вміють надавати своїй поведінці доцільності, зберігати спокій, витримку у найважчих умовах. Спокійний та врівноважений погляд, привітна посмішка, доброзичливий тон, внутрішня готовність до спільної роботи привертають увагу слухачів, мобілізують їх внутрішні сили для активної роботи, навчають їх культурі спілкування.

Необхідною умовою успіху у роботі військового педагога є проникнення та чітке усвідомлення тієї ролі, яку він покликаний відігравати. Підвищення вимогливості до себе, розвинута потреба у самовдосконаленні, умінь

орієнтуватися у науковій та політичній літературі, послідовно розширювати та поглиблювати свій кругозір, своє духовне багатство – важливий компонент та показник педагогічної майстерності, запорука успіху в діяльності викладача. Особистий приклад педагога залишає відбиток у молоді на все життя та військово-педагогічну діяльність. Рівень педагогічної майстерності, педагогічної культури педагогів відбивається на розумінні вихованцями значимості свого професійного розвитку.

Вища військова освіта повинна дозволити кожному офіцеру утвердитися на правильно обраному життєвому шляху, який передбачає поєднання конкретних професійних умінь і знань та задоволення потреб індивідуального розвитку, формування військових якостей і моральних установок. Військова освіта повинна стати провідником ідей та ідеалів демократичної культури. Не можна допустити, щоб вона була підпорядкована економічним або будь-яким іншим факторам. У цьому зв'язку особливу роль набуває педагог, який стає „транслятором” змін, що відбуваються і допомагає вихованцям зрозуміти і осмислити ці зміни, навчає терпимості стосовно оточуючих. Незважаючи на унікальні можливості, які надаються комп'ютерними технологіями та Інтернетом, лише педагог з його вірою в безмежні можливості своїх учнів може допомогти людині пізнати себе і повірити в свої сили.

Узагальнюючи все вищесказане, нагадуємо, що перелік розглянутих вимог до професійних якостей військового педагога та аналіз його педагогічної майстерності навряд чи є повним. Цілком ймовірно, що існують інші, поки що недостатньо досліджені сторони діяльності військового педагога та дефініції його ролі у навчально-виховному процесі. Це створює перспективу для подальшого дослідження проблеми.

*****

1. Г.В.Троцько. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. ...докт. пед. наук. – К., 1997. – 54 с.
2. Військове виховання: історія, теорія та методика. Навчальний посібник / За ред. В.Ягупова, - К., 2002. – 560 с.
3. Іщенко Д.В. Військова педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник. – Хмельницький, 1998. – 159 с.
4. Шевчук В.І. Формування основ педагогічної культури у слухачів АПВУ в процесі військово-професійної діяльності: Автореф. дис. ...канд. пед. наук., - Хмельницький, 1999. – 17 с.

Матеріал надійшов до редакції 25.09.03 р.

Мирошніченко В.И. Военный педагог как субъект учебно-воспитательного процесса.

Рассматриваются проблемы военной педагогики и роль военного педагога как субъекта учебно-воспитательного процесса.

Miroshnichenko V.I. Military pedagog as the subject of teaching and upbringing process.

Some problems of military pedagoge and the role of military pedagog as the subject of teaching and upbringing process are analysed.